

ОРГАНІЗАЦІЙНО-ЕКОНОМІЧНИЙ МЕХАНІЗМ ВИКОРИСТАННЯ КУРОРТНО-РЕКРЕАЦІЙНИХ ЗОН ТЕРНОПІЛЬСЬКОЇ ОБЛАСТІ

У статті відображені ключові проблеми побудови туристичних кластерів. Розкривається зміст багатофункціональних курортно-рекреаційних зон, що мають розгалужену мережу підрозділів. Наведено приклади та результати дослідження нових форм і методів туристично-рекреаційного обслуговування.

Ключові слова: туристичні кластери, курортно-рекреаційна зона, міжнародний туризм, туристичний комплекс, менеджмент туристичної діяльності, ефективність туризму.

Постановка проблеми у загальному вигляді. Сучасний стан та інтенсивність розвитку світового ринкового середовища, глобалізація економічних процесів та інтернаціоналізація ринків, активізація бізнесу, розмивання географічних і економічних меж є базовими напрямками, відповідно до яких відбувається переорієнтація основних концепцій управління як національним господарством в цілому, так і окремими сферами та галузями. За цих умов доцільним є формування нового підходу до управління, що повинен одночасно поєднувати встановлені завдання та методи їх реалізації в процесі здійснення планування, координації, регулювання і контролю. Основою даного підходу є процес налагодження партнерських відносин, що дозволяють компаніям уникати антагонізму в діяльності на спільному ринку, встановлюючи зв'язки із зацікавленими сторонами, переслідуючи спільні цілі, здійснювати перехід від конфронтації до консолідації.

Активні дії, спрямовані на оптимізацію процесів управління, повинні впроваджуватися у сфері туризму, що динамічно розвивається, орієнтуючись на постійні зміни потреб споживачів, структуру їх цінностей і вимог до якості послуг. Особливостями туризму є тісний взаємозв'язок та інтегрованість з іншими сферами економіки, а також високий рівень взаємозалежності всіх учасників ринку, що спільно створюють кінцевий продукт. Саме тому, досить актуальною є розробка основних напрямків планування і регулювання партнерських відносин, що вдосконалюють процеси використання, зберігання і відновлення потенціалу сфери туризму, її розвитку, базуючись на узгодженні інтересів і можливостей основних учасників ринку в довгостроковій перспективі.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідження сучасних концепцій управління, заснованих на налагодженні взаємовідносин між різними суб'єктами, належать закордонним і вітчизняним науковцям, які розробляли наступні підходи: маркетинг партнерських відносин – Я. Гордон, В. Беляєв; маркетинг взаємовідносин – Ф. Котлер, Х. Криль, М. Ваш, Ж.-Ж. Ламбен, С. Андреев, Л. Балабанова, Т. Примак, О. Юлдашева; маркетинг взаємодії – Г. Бикова, Л. Семеркова, О. Вотченнікова; співробітництво та ділове партнерство – М. Білоконь, Є. Краснікова, І. Носкова, Н. Струк; network-маркетинг – О. Третяк. Більшість підходів орієнтована на впровадження і використання їх в промисловості та сфері торгівлі. Розробки спеціалістів в сфері туризму (В. Бирковича, А. Гайдук, Н. Жукової, Д. Ісмаєва, В. Квартальнова, О. Любіцевої, М. Мальської, Т. Ткаченко, А. Саака, С. Цьохли, Л. Шульгіної) вирішують проблеми управління конкурентоспроможністю та якістю туристичних послуг і продуктів, планування, організації, контролю і регулювання туристичної діяльності як основних передумов повного задоволення потреб споживачів.

Формулювання цілей статті. Головна мета статті полягає у аналізі способів перетворення Тернопільського регіону на міжнародний туристичний центр, забезпечення комфортних умов перебування вітчизняних та іноземних туристів, створення конкурентоспроможної стійкої туристичної галузі як однієї з провідних в економіці та соціальній сфері.

Виклад основного матеріалу. Зростання питомої ваги так званого третинного сектора або сфери послуг у структурі світової зовнішньої торгівлі є закономірним наслідком структурних змін у світовій економіці, процесу переходу від індустріального до постіндустріального суспільства. Поряд із збільшенням обсягів торгівлі такими товарами згаданої сфери, як фінансово-банківські послуги, інформаційні, інжинірингові, зростають також і обсяги торгівлі туристичними послугами як на глобальному, так і на двосторонньому рівні. Також у процесах сучасного розвитку світогосподарських зв'язків міжнародний туризм виконує важливі економічні, суспільно-політичні і культурні функції. Швидкий ріст міжнародного туризму, що призвів до появи нової галузі національних господарств, є однією з характерних рис початку ХХІ в. В сучасних умовах, коли в Україні після проголошення незалежності відбуваються докорінні реформи і трансформації, набула актуальності проблема нової концепції розвитку Тернопільщини. Особливого значення останнім

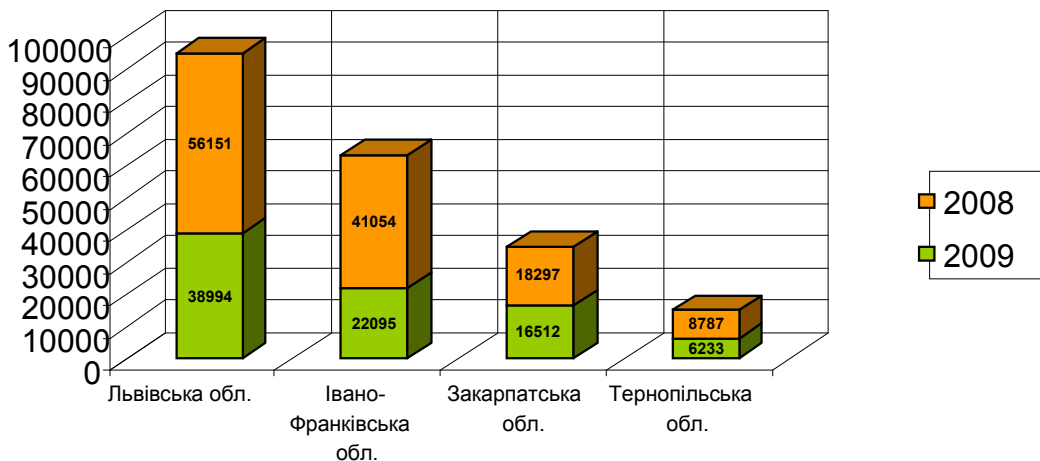
часом набувають питання управління даним регіоном, в якому виконуються загальнодержавні та самоврядні функції і формується реальна регіональна політика [7, с.16-22].

Рекреація як специфічна сфера економіки, що тісно пов'язана із суміжними та обслуговуючими її галузями, справляє безпосередній мультиплікуючий вплив на соціально-економічний розвиток регіону, забезпечує досягнення економічного, соціального та екологічного ефекту, виступає фактором оптимізації структури регіональних господарських комплексів. Високий рівень її локалізованості детермінує необхідність вивчення відповідних територіально-господарських форм організації рекреації в регіоні – рекреаційних зон різних ієрархічних рівнів. Необхідність вивчення регіональних особливостей (функціонування рекреаційних зон) з метою розробки адекватних сучасним економічним умовам механізмів регулювання їх розвитку, особливо в умовах регіоналізації управління економікою.

Особливістю стратегічного планування економічного розвитку Тернопільщини є використання маркетингу регіону, який передбачає, як зробити регіон найбільш привабливим для життєдіяльності, виробництва та інвесторів, і засоби реалізації цієї привабливості, забезпечуючи тим самим приплив інвестицій і економічне зростання. Серед факторів маркетингу регіону важливу роль відіграє розвиток інноваційних підприємств тощо.

Для цього регіональним органам влади в умовах обмеженості фінансових ресурсів необхідно зосередити увагу на розв'язанні наступних стратегічних завдань: забезпеченні середньострокового та довгострокового фінансово-бюджетного планування, розширенні бази оподаткування та забезпеченні збалансованості коштів Державного бюджету України і місцевих бюджетів; підвищенні ефективності використання бюджетних коштів; залученні вітчизняних та іноземних інвесторів до розширеного відтворення економічного потенціалу (див.рис.1).

Особливо слід наголосити на тому, що на етапі трансформації економічного розвитку Тернопільщини інвестиційний комплекс є визначальним фактором рейтингової динаміки його конкурентоспроможності. Тому оцінка інвестиційної привабливості та потреб регіону має відігравати значну роль у виробленні стратегій розвитку. Планувати розвиток інвестиційного потенціалу регіону можна, розглядаючи його в таких площинах: по-перше, як функціонування галузей, які створюють інвестиційні ресурси, тобто засоби виробництва; по-друге, як інвестиційний процес, інвестиційну діяльність, потоки матеріальних, фінансових та інвестиційних ресурсів у галузі економіки; по-третє, як інвестиційне середовище, що є комплексом загальних умов інвестування.

Рис.1. Обсяги наданих туристичних послуг у західноукраїнських областях у 2008-2009 рр. (тис. грн.).

Виходячи з вищезазначеного, розглянемо вигідне географічне положення, сприятливі природні умови, багате історичне минуле Тернопільської області яка має відчутні конкурентні переваги розвитку багатопрофільного літнього та зимового гірсько-спортивного туризму, масового пізнавально-оздоровчого відпочинку. Відповідно, одним з пріоритетних напрямків використання - є подальший розвиток зовнішньоекономічної діяльності у галузях міжнародного рекреаційного туризму. Характер природних умов суттєво впливає на формування і розвиток рекреаційних комплексів, бо природні ресурси відіграють важливу роль у виборі відпочиваючими району подорожі та відпочинку. Рекреанти враховують особливості ландшафту, клімату, різноманітність рослинного і

тваринного світу, природні можливості для занять спортом тощо.

Міжнародний досвід та наявний туристичний потенціал Тернопільської області свідчить про те, що його туристична пропозиція правильно зорієнтована саме на розвиток рекреаційного, сільського, зеленого, фермерського, гірського, культурно-пізнавального та спеціалізованих видів туризму. Тернопільська область знаходиться в західній частині України, межує з Рівненською, Чернівецькою, Львівською, Івано-Франківською, Хмельницькою областями. Зростання кількості туристів, що прибувають з метою культурно-пізнавального та спеціалізованих видів туризму та подорожі, незалежно від місця відправлення, сприяє розвитку економічних зв'язків, що позитивно відобразиться на стані регіональної економіки (див. рис. 2).

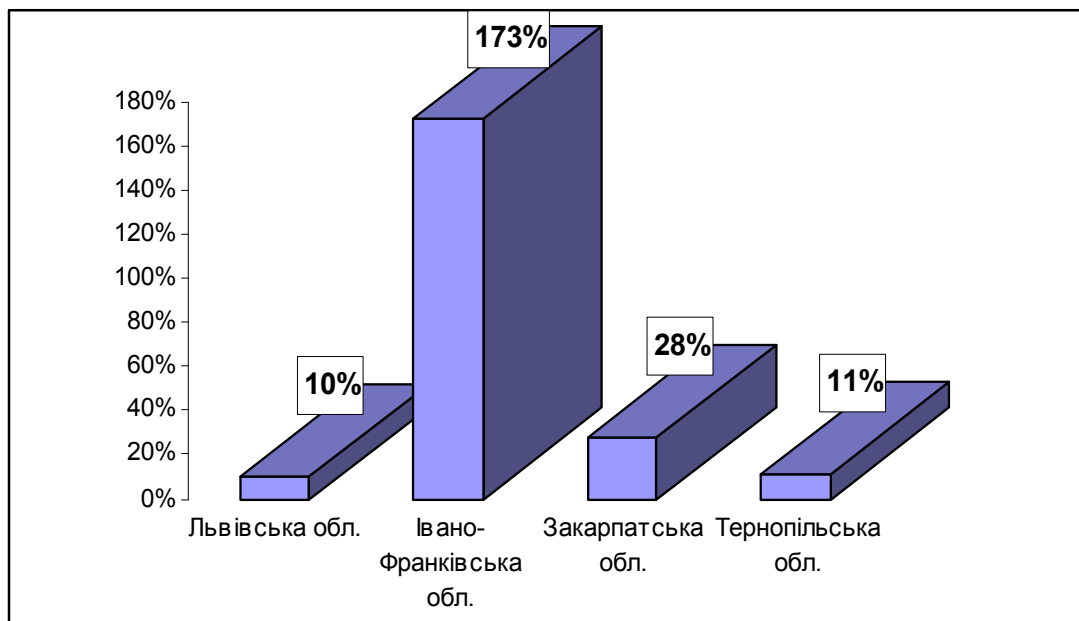

Рис. 2. Зростання обсягів обслугованих туристів у 2008 р.

Тернопільська область відрізняється від інших областей своїм вигідним транспортно-географічним положенням. Через її територію пролягають дванадцять залізничних шляхів, які з'єднують Україну з п'ятьма сусідніми державами. Досліджувана область має велику кількість різноманітних природних і культурних туристичних ресурсів. В той же час, для перетворення Тернопільщини на центр рекреаційного та ділового туризму, необхідно вирішити цілий ряд завдань, по-перше, пов'язаних зі зміною співвідношення ціна-якість у бік зменшення вартісної складової, а по-друге, – з вирішенням питань безпеки туристів. Головною стратегічною метою діяльності регіональних влад має стати перетворення Тернопільської області на міжнародний туристичний центр, забезпечення комфортних умов перебування вітчизняних та іноземних туристів, створення конкурентоспроможної стійкої туристичної галузі як однієї з провідних в економіці та соціальній сфері. Для цього необхідно постійно виконувати комплекс заходів, спрямованих на підвищення ефективності роботи туристичної галузі області, поліпшення сервісного обслуговування туристів [6].

Стосовно сфери туризму нами був конкретизований і розширений набір функцій і методів реалізації державної політики регулювання розвитку туризму (див. табл. 1).

Просування туристичного продукту Тернопільщини як на внутрішньому, так і на міжнародному ринках туристичних послуг неможливе без належного інформаційно-рекламного забезпечення. Це дуже ефективна складова системи маркетингових комунікацій і потребує вона значних витрат. Впровадження нових інформаційно-рекламних технологій в туристичну сферу – необхідна передумова не тільки її розвитку, а й нормального існування. При цьому важливим є об'єктивність інформації, легкість доступу і оперативність її отримання, повнота, наочність, можливість інтерактивного оформлення замовлень і оплати послуг. Реклама повинна відповідати вимогам туристичного бізнесу, а також індивідуальним потребам туристів та екскурсантів.

На основі проведеного аналізу ми визначили наступні основні пріоритети подальшого розвитку туризму в Тернопільській області:

- розвиток соціально-орієнтованих форм і видів туризму для населення та гостей Тернопільщини;

- забезпечення комфортних умов перебування туристів;
- забезпечення умов для зростання доходів та надходжень від туристичної діяльності до бюджету області;
- розвиток та удосконалення інформаційних технологій у туризмі;
- залучення інвестицій в індустрію туризму і відповідне створення нових робочих місць та ін.

Таблиця 1.

Функції і методи державного регулювання туризму

№ п/п	Функції	Методи
1	Загальна організація і правова регламентація туристської діяльності	- введення єдиних понять, визначень; - процедура укладення операцій, договорів - отримання віз; - порядок проходження кордону і провезення товару.
2	Планування розвитку туризму	- розробка загальних стратегій і концепцій розвитку туризму; - регулювання просторового розміщення об'єктів туризму; - планування розвитку інфраструктури;
3	Регулювання окремих видів діяльності	- ліцензування; - стандартизація; - сертифікація.
4	Забезпечення безпеки туризму	- ліцензування; - стандартизація; - сертифікація; - видання пам'яток туриста; - страхування.
5	Кадрове забезпечення туризму	- створення стандартних державних програм для системи безперервної підготовки кадрів для сфери туризму; - сприяння організації підвищення кваліфікації працівників турпідприємств.
6	Забезпечення наукових досліджень туристського ринку	- маркетингові дослідження на турринку; - створення національних центрів вивчення туризму; - інформаційне забезпечення тур підприємств.
7	Підтримка зовнішньоекономічної діяльності турфірм	- створення представництв і філіалів за кордоном; - укладення міжнародних договорів; - участь у вирішенні конфліктів, реклама національних турпродуктів.
8	Забезпечення охорони навколишнього середовища і історичних пам'ятників	- створення правил, законів, умов економічного стимулювання щодо охорони і відновлення природних ресурсів, реставрації історичних пам'ятників; - розподіл туристської ренти; - фінансування закладів культури;
9	Створення сприятливого іміджу країни, регіону	- маркетинг; - реклама, інформаційно-аналітична пропаганда (видання карт, відеофільмів і т.д.); - оподаткування; - інвестування.
10	Контроль і нагляд	- поточний контроль; - аудит; - моніторинг міжнародної конкурентоспроможності національних турпродуктів.

Висновки і перспективи подальших досліджень. На сьогодні привабливими для інвестування є проекти, пропозиції щодо будівництва туристичних і спортивних гірськолижних трас, канатних доріг, спортивно-оздоровчих комплексів. Основними природними об'єктами екскурсійного туризму є Товтровий кряж, Кременецькі гори, Дністровський каньйон, карстові печери. До послуг туристів - ряд пансіонатів, турбаз, будинків відпочинку. Розвиток туристичного бізнесу в області прямо пов'язаний із значними запаси мінеральних лікувальних вод.

Постійний ріст попиту на туристські ресурси визначив необхідність розробки проекту створення на території області зон пріоритетного розвитку туризму, відпочинку й розваг із залученням державних коштів у розвиток інженерної, технічної інфраструктури, а часток інвестицій – уже безпосередньо в будівництво. Туристські зони можуть стати структурною основою територіальної організації туристсько-рекреаційної галузі. Присвоєння зонам статусу територій з особливим режимом використання дозволить значно підвищити ефективність процесу узгодження

інтересів різних територіальних (районних) управлінь; уникнути нераціональних витрат і дублювання; сформувавши сприятливі умови для залучення інвестицій; забезпечити комплексне рішення проблем, пов'язаних з розробкою й реалізацією туристських продуктів, пакетів, програм не тільки місцевого, але й регіонального й міжнародного рівня; значно підвищити рівень якості управління, регулювання й координації в ході реалізації різних програм соціально-економічного розвитку. [3].

Туристична політика Тернопільської області може сприяти розвитку, ефективному сталому використанню, постійному вдосконаленню і відновленню чинників виробництва туристичних послуг з наступних напрямів:

- оптимальне використання природних переваг географічного положення, розвитку системи комунікацій і, перш за все, облаштування транс'європейських комунікаційних коридорів і прикордонних переходів;
- охорона і відновлення національної природної і історико-культурної спадщини шляхом вдосконалення нормативно-правової бази, законодавчого виділення статусу рекреаційно-туристичних територій і розширення їх фонду, дотримання науково-обґрунтованих норм місткості рекреаційно-туристичних територій, залучення внутрішніх і зовнішніх інвестицій в реконструкцію і впорядкування туристичних об'єктів, збільшення туристичної привабливості національних природних і культурних визначних пам'яток за рахунок цілеспрямованої пропаганди і використання "інформаційно-міфологічних" ресурсів туризму;
- вдосконалення загальногосподарської і спеціалізованої інфраструктури з використанням розділення сфер додатку капіталу, що склалося в світовій практиці, між державним (макроінфраструктура туризму – транспортні комунікації, інженерно-технічна інфраструктура, зв'язок, впорядкування території та ін.) і приватним (мікроінфраструктура туризму – малі і середні підприємства туристичного обслуговування із швидким оборотом капіталу) секторами;
- створення сприятливого інвестиційного клімату на макrorівні (привабливі і передбачувані умови економічної діяльності в країні в цілому) і мікрорівні (податкові, митні і інші пільги для підприємств, що спеціалізуються на в'їзному і внутрішньому туризмі) в цілях припливу вітчизняного і іноземного капіталу, безпосередня участь і підтримка держави в здійсненні великих інвестиційних проектів;
- вдосконалення системи підготовки і підвищення кваліфікації туристичних кадрів з урахуванням реально існуючої і перспективної потреби національного туристичного комплексу у фахівцях різного профілю;
- створення інформаційно-аналітичної бази, що включає матеріали нормативно-правового, статистичного, програмного, наукового, навчально-методичного, рекламно-інформаційного, комерційного характеру; формування відповідної організаційної інфраструктури шляхом створення Регіонального центру маркетингових досліджень в туризмі, мережі туристично-інформаційних центрів в основних туристичних місцевостях області і в іноземних державах, що генерують найбільші туристичні потоки до Тернопільщини, а також активного використання ресурсів глобальної мережі Internet.
- вдосконалення системи статистичного обліку в туризмі в цілях розширення інформаційної бази для наукового аналізу і вироблення ефективних управлінських рішень, приведення вітчизняного статистичного апарату у відповідність із загальноприйнятими міжнародними стандартами і рекомендаціями);
- організація наукових досліджень у сфері туризму шляхом часткового бюджетного фінансування найбільш значущих дослідних туристичних проектів, сприяння інтеграції національних дослідницьких структур у міжнародні програми, проведенню науково-практичних конференцій і семінарів, створенню наукового періодичного видання з туристичної проблематики;
- сприяння розвитку інноваційного процесу, стимулювання впровадження інновацій в технологічні процеси створення і просування туристичного продукту. Необхідне також застосування інноваційних підходів до музеїфікації і екскурсійного використання природних і культурних територій та об'єктів, що охороняються. Важливими напрямками інноваційної діяльності є впровадження технологічних інновацій з використанням науково-технічних досягнень (комунікації, комп'ютерні системи, Internet) і врахуванням сучасних вимог екологізації виробництва, нововведення організаційного і управлінського характеру (залучення місцевих

жителів до процесу туристичного обслуговування тощо) [6].

Виходячи із потенційних можливостей туристичної галузі у формуванні національного доходу та досвіду економічно розвинених країн, у цій сфері можна визначити основні напрями розвитку області та необхідної інфраструктури, розширення спектру туристичних послуг та суттєвого підвищення їх якості. В цьому відношенні вагоме значення має розширення співпраці України з Європейським Союзом в сфері туризму. Заслужовує на увагу європейський досвід щодо проведення туристичних виставок і ярмарків, зокрема, організації різноманітних супровідних заходів: науково-практичних семінарів з актуальних питань розвитку світового та національного туризму, фольклорних шоу, презентацій країн, новітніх технологій, залучення до участі музеїв тощо. Міжнародні рекламні-інформаційні заходи (виставки, ярмарки, салони, біржі) є дієвим засобом просування національного туристичного продукту на міжнародному ринку, встановлення прямих контактів між туристичними компаніями та фірмами, збільшення обсягів продажу туристичних послуг, валютних надходжень до бюджету області.

Тому можна стверджувати, що найважливішим і складним, є питання про реальні передумови реалізації потенціалу міжнародного рекреаційного туризму Тернопільщини як фактору формування інвестиційно-інноваційної моделі. Суто економічні передумови такого розвитку визначаються трьома основними показниками:

- наявністю реального капіталу в широкому значенні;
- кількістю зайнятих у виробництві;
- характером їхньої продуктивності, інституціональними можливостями. [2, с.122-129].

Аналіз світового досвіду надає підстави стверджувати, що не існує єдиного підходу за якого повинна будуватись дієва регіональна політика вітчизняних рекреаційно-туристичних зон в умовах трансформації економіки. Кожна країна самостійно визначає, яким чином найефективніше підійти до підготовки та імплементації власної національної стратегії розвитку, беручи до уваги політичні, історичні, культурні, екологічні обставини.

Література:

1. Гончарук П.А. Організаційно-економічний механізм використання курортно-рекреаційних територій / А.П.Гончарук, П.В.Гудзь // Матер. III междунар. науч.- практ. конф. "Город, регион, государство: проблемы распределения полномочий". - Донецк: ИЭПИ НАН Украины, ООО "Юго-Восток, ЛТД". – 2003. – С. 45 – 53.
2. Казачковская Г.В. К вопросу о формировании понятия "городское рекреационно-курортное и туристическое хозяйство" / Г.В.Казачковская // Экономические проблемы и перспективы стабилизации экономики Украины. – Донецк: ИЭП НАН Украины. – 2002. – Т.2. – С. 122 – 129.
3. Котлер Ф. Маркетинг. Гостеприимство. Туризм. / [Ф. Котлер, Дж. Боуэн, Дж. Мейкенз] – М.: ЮНИТИ, 2002. – 1063 с.
4. Лук'яненко Д.Г. Стратегії економічного розвитку в умовах глобалізації. Розд. 2.7. / [Д.Г. Лук'яненко, І.М. Школа, М.І. Маниліч] // Регіон в системі пріоритетів економічного розвитку. - Київ, 2001. – С. 307 – 316.
5. Перепилицина О. Екологічний менеджмент рекреаційної діяльності на території національних парків / О. Перепилицина // Вісник КНТЕУ – №6. – К.: КНТЕУ, 2004. – С. 16 – 19.
6. Статистичний щорічник України за 2008-2009 рік / Державний комітет статистики України; за ред. О.Г. Осауленка. – К.: Видавництво "Консультант", 2009. – 567 с.
7. Ткаченко Т. Стратегії розвитку підприємств туризму в Україні / Т. Ткаченко // Вісник КНТЕУ – №5. – К.: КНТЕУ, 2005. – С. 16 – 22.

Резюме:

Лилия Кондрацкая. ОРГАНИЗАЦИОННО-ЭКОНОМИЧЕСКИЙ МЕХАНИЗМ КУРОРТНО-РЕКРЕАЦИОННЫХ ЗОН ТЕРНОПОЛЬСКОЙ ОБЛАСТИ

Раскрыты ключевые проблемы формирования туристических кластеров; содержание многофункциональных курортно-рекреационных зон, имеющих многокомпонентную структуру, а также представлено примеры и результаты исследований новых форм и методов туристско-рекреационного обслуживания.

Ключевые слова: туристические кластеры, курортно-рекреационная зона, международный туризм, туристический комплекс, менеджмент туристической деятельности, эффективность туризма.

Summary:

Liliya Kondratska. ORGANIZATIONALLY ECONOMIC MECHANISM USE OF REKREATION TERNOPIL' AREA.

Executive summary: the key problems of construction tourist clusters are represented. Maintenance of multifunction recreation areas which have the ramified network of subsections opens up. Examples and results research of new forms and methods of tourist recreation service are resulted.

Keywords: tourist clusters, recreation area, international tourism, tourist complex, management of tourist activity, efficiency of tourism.

Надійшла 14.10.2010р.